

Ukrayna Krizi'nin Avrupa Politikalarına Yansımaları

Dr. Seda Gözde Tokatlı

Giriş

24 Şubat 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna topraklarına yönelik meşru olmayan sert güç kullanımı sadece bölgesel değil uluslararası zeminde de önemli sonuçlar doğurmuştur. Rusya'nın Ukrayna savaşı sonrasında Avrupa Birliği (AB) politikalarında radikal değişiklikler meydana gelmiştir. Avrupa Birliği'nin varoluşsal bir sorun ile karşı karşıya kalması ve güvenlik odaklı dış politikanın yeniden ivme kazanması uluslararası sistemde yaşanan gelişmeler ile paralel bir çizgide ilerlemektedir. Özellikle, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) eski başkanı Donald Trump'ın "Önce Amerika" odaklı dış politika anlayışı ulusal çıkar ekseninde dış politikanın varlığını ortaya koyarken, transatlantik bağın zayıflamasında önemli sonuçlara yol açmıştır. ABD'nin sert güce yönelik artan eylemleri, çıkar odaklı dış politika anlayışı sistem içerisindeki sahip olduğu normatif gücünü gölgelerken, ulusallaşmaya yönelik artan politikaları küresel gücünü ve liberal yönetim modelini zayıflatmıştır.

Donald Trump yönetiminin fayda maliyet odaklı dış politika anlayışı ulusal çıkarları öne süren politikaları ve AB içerisinde yer alan ülkelere yönelik artan talepleri uzun yıllardır değerler üzerine inşa edilen mevcut yapının büyük zarar görmesine yol açmıştır.

(Tokatlı, 2022:186). Örneğin, Başkan Trump'ın G-7 zirvesini terk edişi ve Batı toplumunda oldukça yoğun bir şekilde kabul gören Paris İklim Anlaşması'ndan geri çekilmesi, AB bütünleşmesine aykırı bir durum olan Brexit sürecine büyük destek vermesi transatlantik ilişkilerin şüpheli gidişatına işaret etmiştir. Bu bağlamda bazı siyasetçilerin Trump'ın liberal olmayan politikalarına tepki olarak söylemlerde Dönemin Almanya Başbakanı Angela Merkel Avrupalıların kendi kaderini elinde tutması (Paravicini, 2019) ve Fransa Başbakanı Emmanuel Macron'un NATO'nun beyin ölümü (Sputnik News, 2017) açıklamaları gösterilen tepkiler arasında yer almıştır. ABD, karmaşıklaşan dünyada uluslararası sistemi kendi kararları doğrultusunda yönlendirebilme konusunda sorunlar yaşamaya başlamıştır. ABD sahip olduğu belirleyici konumunu ve Batı cephesindeki hâkimiyetini kaybetmeye başlamıştır.

Ukrayna krizi sonrasında Rusya'nın Batılı güçler tarafından ortak tehdit olarak tanımlanması ABD ile AB arasındaki iki ilişkilerde yeni bir süreci başlatmıştır. ABD ile AB eskiden olduğu gibi hissedilen ortak tehdit algısı karşısında beraber hareket etmeye daha fazla yönelmiş, uluslararası kuruluşlar aracılığıyla ortak kararlar alarak dayanışma

içerisinde girmiş ve caydırıcılık politikalarına daha fazla yönelmiştir. Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında ABD'nin kendi politikalarını AB ülkelerine beninsetme şansı bir kez daha artmış, iki kıta arasındaki buzlar erime noktası-

Transatlantik Bağın Yeniden Güçlenmesi

Ukrayna krizi sonrasında, ABD'nin Avrupa kıtasının güvenliğinin sağlanmasında oynadığı rolün önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. ABD'nin askeri ve savunma gücüne daha fazla gereksinim duyan AB, kendi savunma kapasitesini geliştirmenin önemini bu doğrultuda da bir kez anlamıştır. Örneğin, Ukrayna Savaşı sonrası Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO)'nün Avrupa kıtasının güvenliğinin sağlanmasında oynadığı rol yeniden pekiştirilmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde, NATO üye ülkeleri ilk kez ortak tehdit algısı karşısında bu kadar güçlü bir dayanışma örneği sergilemiştir. Avrupa sınır güvenliğine yönelik tehditin artması sonucunda güvenlik odaklı dış politika anlayışı ön plana çıkmış, Avrupa ülkelerinin NATO savunma bütçesine yönelik sağladığı katkı paylarında da önemli artışlar meydana gelmiştir. Örneğin, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali Almanya'yı askeri yaklaşımında tarihi bir dönüşüme itmiştir. Almanya Başbakanı Olaf Scholz işgalin başlamasından günler sonra ülkesinin NATO'nun gayrisafi milli hasılasının (GSYİH) yüzde 2'sinin savunma giderlerine harcanması hedefine uyacaklarını açıklamıştır. (Euronews,2022). Avrupa ülkelerinin bütçe arttırmaya yönelik attıkları önemli adımlar Avrupa ülkelerinin güvenlik çıkarları

na gelmiş ve ortak bir çizgide hareket etme ruhu yeniden ortaya çıkmıştır.

ile paralel bir çizgide ilerlemektedir.

AB ile ABD arasındaki transatlantik bağın sarsıldığı bir dönemden geçerken, Ukrayna Savaşı geleceğe dair bir umut olmuştur. Ukrayna krizi, müttefik ülkeleri yeniden bir araya getirirken, ortak tehditlerde veya çatışmazlık alanlarında tekrar birleşebileceklerini göstermiştir. Örneğin, Avrupa Birliği ülkeleri, Rusya ile savaşan Ukrayna'ya askeri destek için 500 milyon avroluk ilave yardımda bulunmak üzere uzlaşmıştır (Trt Haber, 2022). Örneğin, ABD Maliye Bakanlığı, Rusya'nın Ukrayna işgalinde kullanılan silah ve teknolojiyi geliştirme ve yayma kabiliyetini engellemek amacıyla, birçoğu Rusya'nın savunma sanayi üssü için kritik öneme sahip olduğunu belirttiği 70 kuruluşun yanı sıra 29 kişiye yaptırım uyguladığını bildirmiştir. NATO ve AB üye ülkeleri askerlerini doğrudan Ukrayna bölgesine göndermeseler de askeri/savunma/teknoloji alanlarında ekipman ve danışma desteği göstererek Ukrayna'dan yana olduklarını ve Ukrayna'nın "Rusya için kolay lokma olmayacağını" göstermeye çalışmaktadır. Rusya'ya karşı tek çatı altında hareket eden transatlantik ittifak topluluğu, Ukrayna krizi ile ittifakta kaybedilen güveni yeniden kazanırken, birlik içindeki uyumu yeniden sağlan-

maya çalışmıştır. Avrupa'nın güvenliğinin NATO çatısı altında sağlanması, Avrupa'nın stratejik askeri ve savunma mekanizmalarının yetersizliğini daha belirgin hale getirmiştir. Örneğin, uluslararası sistemde tarafsız ülkeler olarak tanımladığımız Finlandiya ve İsveç (2022), sınırlarını Rus saldırıgan

Değişen Dengeler Karşısında Artan İşbirliği

AB ile ABD arasındaki transatlantik bağın giderek gevşediği ve hatta sarsıldığı bir dönemden geçerken NATO 2030:Yeni Bir Çağ için Birliktelik Raporu transatlantik ittifak ilişkilerinin yeniden canlanmasında önemli rol oynamıştır. 2020 yılında yayınlanan NATO 2030:Yeni Bir Çağ İçin Birliktelik Raporunda, AB, yükselen güçlerden özellikle Rusya ve Çin karşısında yekpare bir duruş sergilemenin önemini bir kez daha ortaya koymuş, ortak sınamalar karşısında ortak hareket etmenin önemine atıfta bulunmuştur. 2022 yılında yayınlanan NATO 2022 Stratejik Belgesi de benzer şekilde ortak tehditlerin sistem içerisinde artan önemine değinerek,birlikte hareket etmenin önemini ön plana çıkartmıştır. Avrupa-Atlantik bölgesinin "barış içerisinde olmadığını" belirterek, kollektif savunmada 360 derece yaklaşımını ele almış, ittifakın üç önemli görevine raporda yer vermiştir. Özellikle, caydırma ve savunma, kriz önleme ve işbirliğine dayalı güvenlik temelli yaklaşım belgenin ana konuları arasında yer almaktadır. 2022 Stratejik belgesinde, Çin'in istikrarlı yükselişi ABD tarafından en büyük rakip olarak lanse edilmiş, Rusya'nın ise uluslararası sistemin istikrarını bozmaya yönelik artan askeri girişimleri küresel düzene karşı

davranışlarına karşı kendilerini güvence altına almak için NATO üyeliğine başvuruda bulunmuştur. Ukrayna Krizi, devletlerin davranışlarını, geleneksel ittifak ilişkilerini, sistem içerisindeki güç dengelerini değiştirirken, uluslararası örgütlerde stratejilerinde revizyonlar yapmaya yönelmiştir.

gelebilecek muhtemel meydan okumalar olarak görülmektedir. (UİK,2023).

Ukrayna'nın Rusya tarafından işgali, sadece iki ülke arasındaki güvenlik kaygılarını arttırmak ile kalmayıp, Avrupa ve Doğu Asya'daki kolektif savunma mekanizmalarını güçlendirmiş, uluslararası sistem içerisindeki büyük güçler arasındaki ittifak hatlarına keskinlik kazandırmıştır. Ukrayna'daki savaş, Çin'i Orta ve Güney Asya'daki nüfuzunu genişletmede daha aktif olmaya iterken, ABD ve AB'yi Rusya'ya yönelik uygulanan katı politikalar, sosyal ve ekonomik zorluklarla karşı karşıya bırakmıştır. Çin, "uzaktan diplomasisini" sürdürmek için barışçıl kalkınma stratejisini desteklemekte, Batı yaptırımlarına karşı temkinli davranarak Rusya'yı doğrudan desteklemekten kaçınmaktadır. Ukrayna krizi her ne kadar Çin'in karşılıklı bağımlılık strateji kapsamında ekonomik ve siyasi zeminde ulusal çıkarı için olumsuz yönde sonuçlar doğursa da transatlantik ittifakın kanadında ve birlik içinde ortaya çıkan bölünmeler ve ya krizler karşısında bütünleştirici bir rol oynamıştır. Çin, Ukrayna krizi ile kendi çıkarları açısından söz konusu tutumunun ne kadar stratejik olduğunu bir kez daha

görmüştür. Çin için Ukrayna stratejik öneme sahip olsa da, diğer yandan ABD de dahil olmak üzere batılı ülkelerin tutum ve yaklaşımlarını göz önünde bulundururken Rusya'nın da stratejik bir ortak olduğunu unutmaması gerekmektedir. Çin'in transatlantik ittifak içerisinde artan etkisi hem Ukrayna-Rusya savaşı sonucunda gelişecek politikalar hem de bu savaşla beraber geleneksel ötekisini kazanan Batı'nın Rusya ile olan ilişkileri belirleyici olacaktır.

Uluslararası dengeleri değiştirmek için büyük çaba içersine giren Çin ekonomik zeminde önemli bir güç haline gelirken, Rusya ise askeri anlamda güç yarışı içerisinde yer almaktadır. Her iki ülke de Batılı güçler tarafından uygulanan yaptırımlar ile karşı karşıya kalırken, uluslararası sistemden izole edilmeye yönelik tehditler ile karşılaşmaktadır. ABD'nin Asya Pasifik kıtası içerisinde yürüttüğü projeler karşısında Çin de Avrupa kıtasındaki varlığını daha fazla arttırmayı hedeflemektedir. Çin, Avrupa sermaye pazarını kendisine çekerek, ABD'nin Avrupa coğrafyası üzerindeki ekonomik hâkimiyetini

Sonuç

Uluslararası sistem içerisindeki güç merkezinin Batı'dan Doğu'ya doğru kaydığı yeni bir döneme geçiş yapılmaktadır. Büyük güçlerin Asya Kıtasında artan bölgesel oluşumları ve ya yürüttüğü dengeleyici mekanizmalar Asya'nın yani Doğu'nun yeniden merkezi bir konuma doğru yükseldiğini göstermektedir. Liberal dünya düzeninin geleceğinin daha fazla sorgulandığı, Batı merkezli yapısal oluşumlar karşısında yükselişe geçen

kendi lehine çevirmeyi hedeflemektedir. Çin, Batı düşmanlığını kazanmadan ekonomik ve bölgesel gelişimini tamamlamayı, Avrupa ülkeleri üzerindeki nüfus edebilme kapasitesini arttırmayı ve ekonomik gücünün politik zeminde karşılık bulmasını amaçlayan girişimler içerisinde yer almaktadır.

Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Rusya'nın enerji faktörünü tekrar şantaj unsuru olarak kullandığı zaman AB ülkeleri önlerinde fazla bir seçeneğin olmadığını anlamıştır. AB ülkeleri Rusya'ya olan enerji bağımlılığını kademeli olarak azaltma ve Rusya ile olan enerji ilişkilerini sonlandırma yönünde politikalar izlemektedir. AB ülkeleri enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesiyle ilgili görüşler beyan etse de ilk etapta bu durumun AB ülkelerini zorlayacağı muhtemeldir.(Kesici,2022)AB ülkelerinin uzun vadedeki planlarında yenilenebilir enerji kaynakları yer almaktadır. Kömür, Lng ve ya yenilebilir enerji kaynaklarının alternatif olarak sunulması AB ülkelerinin enerji arz güvenliği kapsamında ortaya çıkan seçenekler olarak görülmektedir.

yeni örgütlenmeler, küresel politikalar karşısında bölgesel işbirliği ağlarının genişlediği bir dönemden geçerken ulusal çıkarların değerler karşısında üstünlüğü ön plana çıkmaktadır. Örneğin, Rusya-Ukrayna savaşı sadece söz konusu iki ülke ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda büyük bir bölgesel ve hatta küresel bir kriz haline gelmiştir.

ABD'nin Batı kanadındaki sahiplenici

rolün azaldığı dönemden geçerken güç boşluğunu doldurma yönünde cesaret içerisine giren Çin, ABD'ye alternatif bir güç olma yönünde önemli bir rakip haline gelmiştir. Çin'in Avrupa kıtasında en büyük ticaret ortağı olması, Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Asya ile Avrupa arasında alternatif rotaları inşa etmesi ve Çin merkezli inşa edilen uluslararası finans ve ticaret kuruluşları içerisinde Avrupa üyelerinin yer alması rakip güç olma yönünde ilerlediğini göstermektedir. Örneğin, ABD'nin en yakın müttefikleri arasında yer alan İngiltere, Almanya, Avustralya ve Güney Kore'nin de alternatif finansal kuruluş Asya Altyapı ve Yatırım Bankası (AIIB) içerisinde yer alması ABD'nin "aşağılayıcı diplomatik bir yenilgisi" olarak değerlendirilmektedir (The New York Times, 2015).

Güç dengelerinin Atlantik'ten Asya kıtasına doğru kaydığı, ittifak ağlarının daha keskin hatlar ile çizildiği ve liberal yönetim modelinin kendi içinde yaşadığı zorlu dönemde Ukrayna krizi transatlantik fay hatlarında yaşanan kırılmanın inşasında önemli bir kaldıraç görevi görmüştür. Çin ve Rusya'nın sistemi değiştirmeye yönelik artan çabası, değişen müttefiklik ilişkileri ve yeniden şekillenen güç dengesi uluslararası sistem içerisindeki değişimi ortaya koy-

maktadır. Revizyonist tavırlar sergilemeye devam eden Rusya, güçlü bir Batı'nın varlığını yeniden ortaya koymuştur. Avrupa Birliği'nin stratejik pusulası yani birliğin savunma alanında kendi ayakları üstünde durmasını sağlayan stratejik otonominin önemi son gelişmeler doğrultusunda bir kez daha ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliği üye ülkeleri askeri bağımlılığının yanı sıra, ekonomi ticaret ve enerji alanlarındaki tek taraflı bağımlılık ilişkisinin AB'nin geleceğine olumsuz etki yarattığını, alternatif projelerin inşa edilmesinin önemini Ukrayna krizi ile bir kez daha farkına varmıştır. Rusya-Ukrayna Savaşı ile NATO'nun bel kemiği Washington Antlaşması'nın kolektif savunma maddesi olan 5. maddesinin önemi sık sık vurgulanmış ve tehdit altında olduğunu hisseden ülkeler bu anlaşma ile güvenliklerini garanti altına almayı hedeflemiştir. Devletlerin ortak çıkar ve ya tehditler karşısında beraber hareket edebileceklerini ortaya koyan bu çalışma, ABD ile AB politikalarını ön plana çıkartmış, fayda maliyet analizi çerçevesinde devletlerin dış politikalarına yön verdiğini, güvenlik odaklı dış politikanın uluslararası gelişmeler karşısında hala önemini koruduğunubirkez daha ortaya koymuştur.

Referanslar

*Euronews, 2022.

<https://tr.euronews.com/2022/03/25/almanya-100-milyar-euroluk-savunma-butcesi-ile-neler-sat-n-alabilir>

*Kesici, G. E. (2022). *Rusya - Ukrayna Savaşı'nın AB'nin Enerji Politikalarına Yansımaları*. EURO Politika, (15), 46-54. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/europ/issue/75914/1255195>

* Paravicini, Giulia.(2019).“ *Angela Merkel: Europe Must Take 'Our Fate' into Own Hands'*”, 2017 Politico.eu. Erişim Adresi: www.politico.eu/article/angela-merkeleurope-cdu-must-take-its-fate-into-its-ownhands-elections-2017

*Sputnik News, (2019),“ *Macron: NATO'nun beyin ölümü gerçekleşiyor,*” Erişim Adresi: <https://tr.sputniknews.com/20191107/macron-natonun-beyin-olumu-gerceklestiyor-1040575665.html>

* Tokatlı, S. G. (2022). *ABD- AB ARASINDA YAŞANAN KIRILMANIN ÇİN'İN ARTAN GÜCÜNE ETKİSİ: TRANSATLANTİK İTTİFAKIN GELECEĞİ VE DEĞİŞEN GÜÇ DENGELERİ*. Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi, 2 (1), 181-192. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/hepdergi/issue/71023/1109511>

* The New York Times,(2015). *China Creates a World Bank of Its Own, and the U.S. Balks.*

*TRT News, “ *Rusya-Ukrayna savaşında Çin'in tavrı, Erişim Adresi:* <https://www.trthaber.com/haber/guncel/rusya-ukrayna-savasinda-cinin-tavri-676360.html,27.04.2022>

*Uik Panorama, <https://www.uikpanorama.com/blog/2023/02/03/es>